

VÝPRAVA DO DOBY ROMÁNSKÉ ZA OBYČEJNÝM ŽVOTEM

Pojďte s námi!

**POZNÁVÁNÍ JE
DOBRODRUŽSTVÍ!**

**Víte, jak se tehdy
bydlelo?**

**Víte, co naši
předci jedli?**

**Víte, jaká byla móda
před tisícem let?**

7-12 let

3 km

Stáhněte si brožuru
a interaktivní mapu
za použití QR kódu!

Výprava začíná u starobylého románského kostela sv. Kříže a vede půvabným údolím řeky Doubravy. Celý výlet má délku asi 3 km v rovinatém terénu. Prohlédneme si románskou architekturu a zamyslíme se nad tím, kde vznikaly vesnice. Cestou si budeme vyprávět o tom, jak a s čím putovali kupci, co lidé v době románské nosili na sobě a jak se pralo. Dozvíme se, i co naši předkové jedli a jak vůbec vypadal svět, ve kterém žili. A kolika let se asi mohli dožít? Připomeneme si i tisíce let staré příběhy z počátku českého státu o knížeti Oldřichovi a pradelce Boženě i Břetislavovi a Jitce.

Časový rozvrh a délka výpravy	Nástupní místo Kostel sv. Kříže – GPS 49.8758844N, 15.5382150E Parkování u kostela sv. Kříže u Ronova n. Doub. zdarma Výlet i s povídáním a úkoly je asi na 2–3 hod. 3 km v rovinatém terénu
Informace k výpravě	Vstupné stezka volně přístupná WC možno pouze v přírodě Svačina vlastní, možno zajistit balíčky, např. z Kruhu Zdraví Chrudim Prohlídka vnitřku kostela sv. Kříže – zde je nutné dostatečně dopředu se domluvit Kontakt: paní Šířová, stanislava.smolova@ronovnd.cz, tel: 608 725 159 Odborný průvodce: lze objednat předem, kontakt: tereza.smidova@seznam.cz.
Navíc	Můžeme se cestou zpět zastavit i v nedalekém Ronově nad Doubravou , kde je krásně upravené náměstí s kašnou. Zde si můžeme koupit něco dobrého na zub nebo se přímo najíst v Restauraci U Vavřince
Co s sebou pro dospělé doprovod	Zdroje, kde se můžeme dozvědět víc a ukázat dětem obrázky: Kniha Život ve staletích 12. století – Vlastimil Vondruška www.curiavitkov.cz/clanky-historie – najdeme zde vaření, odívání, bydlení, kupce atd. Změny sídlištních struktur v okolí Ronova nad D. – odborný článek přístupný na internetu
Pověst	Pověst O Oldřichovi a Boženě možno pustit video: https://decko.ceskatelevize.cz/video/e208552116230017
Orientační kalkulace dopravy	Autobusová doprava – autobus pro 42 osob (ceny jsou orientační 48 Kč/km, 242 Kč/hodina čekání) – přepravu si každý individuálně zajišťuje sám dle uvážení.
Aktuálnost informací	www.ronovnd.cz

Náročnost výpravy

nízká

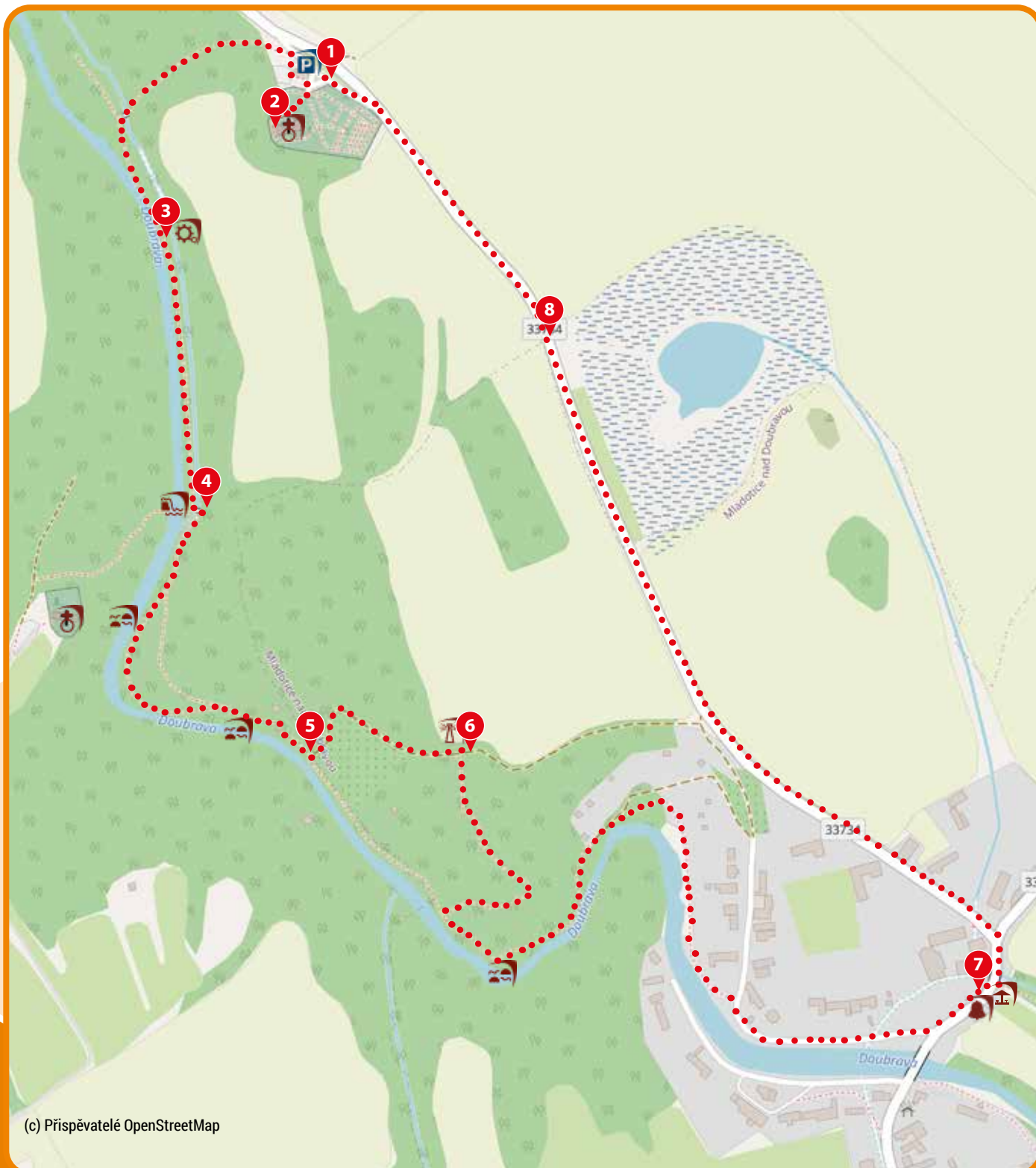
střední

těžká

MAPOVÝ PODKLAD

Kostel sv. Kříže
Kostel sv. Martina

Technická památka – vodní tunel na Doubravě

Zvonička v Mladotících

Peřeje na Doubravě

Jez na řece Doubravě

Vyhlídkové místo

Infopoint v Mladotících

Parkoviště u sv. Kříže

Na začátku je možné děti rozdělit do týmů po 4–5 dětech. Týmy pak všechny otázky a úkoly mohou zvládat společně.

1 ZASTÁVKA POBLÍŽ KOSTELA SV. KŘÍŽE

POPIS TRASY: najdeme si místo k postání (prázdné parkoviště) nebo posezení na trávě mimo areál hřbitova.

VYPRAVĚČ VYPRÁVÍ: Náš výlet povede údolím Doubravy, ale také do doby románské. Nebudeme se dnes soustředit na velké příběhy dějin, ale hlavně na život obyčejných lidí. Na začátku je důležité, abychom se ale časově zorientovali.

Víte, alespoň přibližně, v jakém čase se nacházíme, když mluvíme o době románské?

Nacházíme se v době před asi 1 tisícem let. Doba románská u nás se datuje od počátku 11. století do poloviny 13. století.

Abychom si nacvičili počítání století: 11. století začíná kterým rokem?

Ano, rokem 1000.

Připomeneme si dva příběhy skutečných českých knížat. Nejedná se tedy o žádné pohádky. Do doby románské patří vyprávění o knížeti Oldřichovi a prosté pradleně Boženě. Kníže Oldřich údajně zabloudil na lovu a spatřil Boženu, jak pere prádlo v potoce. Ta jej tak okouzila, že se rozhodl se, že si ji vezme za ženu. Vůbec mu nevadilo, že Božena je vdaná. Překážkou nebylo ani to, že i on sám již manželku měl. V roce 1002 se jim narodil syn Břetislav.

Chlapec byl zřejmě po rodičích také dobrodružné povahy a ve svých devatenácti letech unesl z kláštera osmnáctiletou Jitku, urozenou dceru markraběte bavorské marky. Dobrovolně mu ji totiž za ženu dát nechtěli, zřejmě s ohledem na jeho poněkud pochybný původ.

A proč si povídáme o době románské zrovna tady? Stojíme totiž u starodávného kostela sv. Kříže, jehož část je románská a je dokladem starého osídlení u řeky Doubravy.

POPIS TRASY: Nejprve si obejdeme hřbitovní zeď, abychom si uvědomili, v jakém místě je kostel postaven – stojí na terénní hraně poměrně vysoko nad řekou. Upozorníme děti na to, že pod námi teče řeka Doubrava. V obdobích roku, kdy stromy nemají listy, můžeme její hladinu i vidět od kostela. Vejdeme do areálu hřbitova a postavíme se k jižnímu zazděnému portálu v nové omítce.

2 ZASTÁVKA U MOSTKU PŘES NÁHON

Poznáte i takto zvenku, která část je románská?

Jedná se o tu, která má novou omítku. Vidíte, že kostel byl asi poloviční a neměl žádnou věž. Zbytek je gotický (poznáme to podle opěráků) a věž je renesanční.

Pokud jsme se domluvili na otevření kostela, můžeme si nyní prohlédnout i jeho vnitřek, kde to starobylostí jen dýchá. Uvidíme zde románské malby na stěnách. Můžeme si ukázat, jak lidé v té době chodili oblékáni pomocí obrázků (z knihy Život ve staletích 12. století nebo z internetu www.curiavitkov.cz/clanky-historie) a srovnat to s tím, co vidíme namalováno na zdech.

Představme si na chvíli, že ti dávní lidé zde stáli stejně jako my teď.

(Pokud kostel není otevřený, můžeme si prohlédnout, jak to vypadá uvnitř alespoň na naučné tabuli kousek od vstupu na hřbitov).

Obejdeme si kostel a díky opadané omítce vidíme, jak ohromnou práci si tehdejší lidé se stavbou kostela dali. Kostel je z kamenů otesávaných do kvádrů (!). Střídají se tmavší, místní a světlejší, což je pískovec, který použili i na vyztužení rohů. Kostely byly tehdy jediné kamenné stavby. Asi vám připadá divné, že ten kostel se hřbitovem tu stojí tak osamocen. Stávala zde vesnice Protivany, ale zanikla ve třicetileté válce.

Kde si myslíte, že byly její domy? Jaké místo obecně byste si vybrali pro založení vesnice?

Rozkládala se kolem kostela a i ve svahu k řece. Domy byly tehdy nepravidelně rozptýlené. Nepředstavujte si žádné dnešní ulice. Vhodné místo pro vesnici bylo tam, kde je co nejúrodnější půda, kde je zdroj vody (voda v řekách se tehdy dala pít). Nemělo by to být místo podmáčené nebo ohrožované záplavami, také ideálně ne místo větrné a takové, kde dost svítí slunce. Ale navíc! První osady vznikaly hlavně u dálkových obchodních cest. Zdejší osada byla trhovářská, takže něco jako dnešní supermarket.

Kolik si myslíte, že měla taková vesnice domů a obyvatel?

Větší měla 10 hospodářství a asi 50 obyvatel, menší pouze 5 domů s 25 obyvateli.

Domy byly roubené ze dřeva a uvnitř bylo otevřené ohniště. Domy byly poměrně malé. Zajímavé také je, že neměly okna. Jeden takový dům máte v pracovním listu. V nějakém takovém domě žila i zmiňovaná pradlenka Božena, než si ji vyhlédl Oldřich.

Od kostela sejdem k rozcestníku. U něj si s dětmi ukážeme zříceninu hradu Lichnice na hřebeni Železných hor a městečko Ronov nad Doubravou. Od rozcestníku vyrazíme po zelené turistické značce směr Mladotice. Po asi 200 m přejdeme vodní kanál, tedy náhon k mlýnu a přiblížíme se k řece Doubravě. Zastavíme se po dalších pár metrech u vodního tunelu.

3 ZASTÁVKA U VODNÍHO TUNELU

K tomuto tunelu se váže pověst ze starých dob. Vypráví se, že ve 14. století (ve století, kdy vládl Karel IV.) byli chyceni na lichnickém panství dva lapkové (loupežníci). Trest byl jasný, trest smrti. Vrchnost jim ale nabídla, že se mohou z trestu vykoupit, pokud vytesají ve skále tunel, kterým se bude hnát voda na panský mlýn. Prý tesal každý z nich z jedné strany. Měli k dispozici jen primitivní náčiní a snad ani žádnou zaměřovací techniku, a proto se vprostřed skály nesešli. Uprostřed je tedy jakýsi zub – prudká zatáčka tunelu. Zdejší náhon dodnes teče k mlýnu, který stojí na kraji Ronova.

Po dalších 300 m dojdeme k jezu na Doubravě.

4 ZASTÁVKA JEZ A STAVIDLO NA DOUBRAVĚ

Tady si můžeme prohlédnout místo, kde voda z řeky teče do náhonu. Jez zde zadržuje více vody, aby ji do náhonu bylo vždy dost. Stavidlo znáte asi z pohádek. Podle toho, jak moc se zvedne, tolik teče vody do náhonu a k mlýnu. Dříve tu nebýval jez. Odtud až ke kostelu sv. Kříže bývala řeka mělká, byl tu brod. Brod je místo, kudy se dříve dalo dostat přes řeku, když v podstatě neexistovaly mosty. Takové místo bylo proto velmi důležité.

Abychom vzpomněli pradelnu Boženu. Oděvy prostých lidí se praly v raném středověku relativně málo, pokud to nebylo vyloženě nezbytné, tak nejčastěji pouze dvakrát do roka. Můžeme se podívat na internet nebo do knížek, jak se lidé tehdy oblékali.

Kolikaterý šaty si myslíte, že lidé tedy měli?

Bohatí lidé měli asi troje a chudí jedny šaty. Takže se nemůžeme divit, že prali tak málo. Oldřich měl vyslovenou kliku, že Boženu při té činnosti zastihl. Pralo se na jaře před velikonočními svátky a na podzim před příchodem zimy spolu s celkovou očistou a úklidem.

Pralo se jednoduše ve studené vodě. Prádlo se máčelo v tůni nebo v proudu řeky či potoka. Na břehu na plochých kamenech se pak pomocí hole tlouklo, dokud se špína z látky mechanicky neuvolnila. Uznáte jistě, že bohatí nechtěli své drahocenné svršky s vyšívanými lemy, zdobenými třeba i perlami, k takové operaci propůjčovat příliš často.

Na protějším břehu upozorníme na původně románský kostel sv. Martina, u kterého stávala také vesnice. Od jezu půjdeme dále po zelené značce chvíli po velmi úzké pěšince. Blížíme se k peřejím na řece Doubravě. Značená cesta vede těsně vedle řeky, zastavíme na travnatém prostranství u chaty, odkud peřeje ještě krásně vidíme.

5 ZASTAVENÍ PEŘEJE NA DOUBRAVĚ

Peřeje jsou místa, kde řeka překonává ve svém korytě překážky, veliké kameny, proto zde voda hodně bublá a víří. Tady si můžeme ještě lépe uvědomit, že řeka může být pěkně divoká a nebezpečná, a nedá se přejít všude. Zdejší brod byl o to významnější, že podél Doubravy vedla dálková obchodní trasa, Libická stezka. Takže si nepředstavujeme, že zde přecházeli řeku jen obyčejní rolníci na návštěvu za sousedy, ale hlavně kupecké karavany.

Co myslíte, že kupci převáželi?

Lidé museli tehdy být hodně soběstační. Museli si umět vypěstovat a uvařit všechno jídlo, vyrobit látky, nářadí, postavit domy... Dá se říct, že prostí lidé od kupců nic potřebovali. Ti vozili hlavně zbraně, sůl, šperky, přepychové látky a jiné luxusní zboží.

Pokračujeme dále po zelené značce doleva do kopce kolem starého sadu. Zde si můžeme všimnout, že cesta je „zaříznutá“ do terénu. Jedná se o starou úvozovou cestu. Jak se po ní jezdilo, tak se oddrolovalo a odplavovalo podloží tak, že se postupně zařízla. Nepřehlédneme odbočku doprava do lesa. Pěšina nás vede na skalnatý vrcholek porostlý březovým hájkem.

6 ZASTÁVKA BŘEZOVÝ HÁJEK

Dovedeme si představit, jak vypadala krajina kolem nás před tisícem let?

Tehdy byla z velké části pokryta lesem, tvořil 80 % rozlohy území našeho státu. Ale i ten les vypadal jinak. Byl to vlastně prales, v němž rostl hlavně dub, buk a jedle. Byl na většině míst tmavý a neprostupný s vývraty a popadanými kmeny... Proto les pro člověka tehdy představoval především hrozbu. Žili v něm vlci, medvědi a další divoká zvířata, nebylo v něm vidět nepřítele a podle představ tehdejších lidí v něm žili i duchové a strašidla. Osady se svými domky a poli byly spíše jen ostrůvky obdělávané krajiny v lesnaté divočině.

Umíte si představit, co tehdy lidé na polích pěstovali a co jedli? A které plodiny naopak nemohli znát?

Nemohli znát brambory, kukuřici, rajčata, papriky, fazole (pochází z Ameriky) a tropické ovoce. Z obilí pěstovali pšenici, ječmen, oves, proso (jáhly), žito a z luštěnin hrách, čočku a boby. Vařili si hlavně kaše slané i sladké. Sladili je medem, sušeným i čerstvým ovocem, třeba lesními jahodami nebo malinami. Pekly se i klasické chleby z kvašeného těsta i nekvašené placky. Naši předkové znali i polévky. Jedlo se maso, ale podstatně méně, než jsme zvyklí dnes a na jídelníčku byly často ryby. Nakládání zelí i okurek ovládali lidé už tehdy. V jídelníčku nechyběla ani vejce, mléko, máslo, tvaroh a sýry.

Umíte si představit, co všechno musela tehdejší hospodyně udělat, aby uvařila jídlo?

Musela nanosít vodu, rozdělat oheň, namlet si obilí, uvařit a pak u řeky nádobí umýt.

Sestoupíme opět dolů k řece, v níž jsou peřeje. Pokračujeme do Mladotic, kde si můžeme všimnout uklidnění řeky a můžeme se zadumat nad tím, zda se nám líbí betonové ohrazení jejích břehů. Zastavíme se v Mladoticích poblíž křížku, kde je odpočívadlo.

7 ZASTÁVKA U KŘÍŽKU

Na naučné tabuli se můžeme podívat, jak kaňonovité údolí Doubravy, které jsme právě prošli, viděli slavní malíři. Všimneme si, že údolí nebylo ještě na konci 19. století zarostlé lesem. Ještě ale zpět do doby románské. Průměrná délka života byla tehdy pouhých 25 let, ale velmi ji snižovala kojenecká úmrtnost.

Co myslíte, kolik z 5 narozených dětí se v románské době dožilo 1 roku?

Pouze dvě. Chlapec, který překonal první rok života se jako dospělý muž mohl dožít 45-50 let. Lidé v té době zcela jinak vnímali čas. Rok vnímali podle počasí rozdělený na léto a zimu (tedy pouze dvě roční období). Běžní lidé nepočítali roky, a tak nevěděli, kolik jim je let.

Den nevnímali podle hodin (žádné k dispozici neměli), ale podle východu a západu slunce. Podle slunce řídili čas práce, jídla a spánku. Den se prostě členil pouze na den a noc. Nepočítali dny a měsíce. Teprve na konci 12. stol. se prosadilo počítání, že 7 dní tvoří týden a sedmý den, neděle je dnem odpočinku a návštěvy bohoslužby. Čas podle kalendáře, který prosazovala křesťanská církev, se začal počítat až ve 13. a spíše 14. století.

Pokračujeme dále kolem mladotického mlýna a v místě, kde zelená značka odbočuje doprava, neodbočíme. Pokračujeme dále po silnici zpět ke kostelu sv. Kříže. Údolí Doubravy máme po levé ruce. Zastavíme se znovu na místě, odkud jsme vycházeli.

8 ZASTÁVKA POSLEDNÍ

Dozvěděli jsme se něco o životě v době románské. Teď se podívejte na hradbu Železných hor, která byla v dávných dobách překážkou, těžko schůdným územím. Pod těmito horami teče řeka Doubrava, podél které jsme dnes chvíli šli a podél které chodili i kupci. Podél ní také vyrostly první osady.

V té době už se u nás plně ujalo křesťanství a s ním víra v dobrotivého Boha, který člověka miluje a nikdy na něj nezapomíná. Po dobrém životě mu dá odpočinout a setkat se s blízkými v nebi. Víra, která je zvláště v drsných podmínkách a v životě plném nebezpečí velkou oporou. Proto byl pro tehdejší lidi kostel tak důležitou stavbou, a proto byl z kamene. Víra byla ve světě našich předků jejich jediná jistota. Chodili se do kostela modlit za dobrou úrodu, za uzdravení dětí, za zdárný návrat z cesty a také se v modlitbě s Bohem radit o závažných rozhodnutích.

TIP:

Pokud se vám dnešní výlet líbil, můžete se vydat do ještě starší historie a zkusit **Výpravu za Kelty** k Nasavrčům. Ta se dá spojit s návštěvou **expozice Po stopách Keltů** na nasavrckém zámku nebo můžete navštívit **archeoskanzen Země Keltů**.

TIP:

Pokud vás nalákala silueta **hradu Lichnice**, ten je také možné navštívit a výlet spojit třeba i s procházkou tajemnou **Lovětínskou roklí** pod hradem.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

PRACOVNÍ LIST

1. Popište, z čeho je románský dům postaven a čím je zvláštní?

2. V jakém příběhu z českých dějin vystupuje únosce a co o něm víte?

3. Jaké zboží kupci tehdy převáželi?

4. Kolikately šaty měli prostí lidé a kolikately zamožní? Jak často je prali?

5. Jmenuj tři potraviny, které lidé v době románské určitě nejedli.

6. Co je to brod a k čemu byl velmi důležitý?